

I

Het was een doodgewone vrijdagmiddag in het tropische Panama totdat Andrew Osnard de winkel van Harry Pendel binnenstormde en zich een pak wilde laten aanmeten. Toen hij naar binnen stormde was Pendel iemand. Tegen de tijd dat hij weer naar buiten stormde was Pendel iemand anders. Aantal verstreken minuten in totaal: zevenenzeventig, aldus de in een mahoniehouten kast gevatte klok van Samuel Collier uit Eccles, een van de vele pronkstukken van het Huis Pendel & Braithwaite Co., Limitada, Kleermakers en Hofleveranciers, vroeger gevestigd aan Savile Row, Londen, en tegenwoordig aan de Via España, Panama City.

Of daar vlak in de buurt. Zo dicht in de buurt van de España dat het geen verschil maakte. En afgekort: P&B.

De dag begon klokslag zes uur toen Pendel met een schok wakker werd van het kabaal van lintzagen en bouwwerkzaamheden en verkeer in het dal, en van de krachtige mannelijke stem van de Armed Forces Radio. 'Ik was er niet bij. Twee andere kerels hebben het gedaan. Zij begon met slaan en ze wilde het zelf, edelachtbare,' deelde hij de ochtend mee, want hij had het gevoel dat hem een bestraffing wachtte al wist hij niet waarvoor. Toen herinnerde hij zich dat hij om halfnegen een afspraak had met de directeur van zijn bank en sprong hij uit bed op hetzelfde moment dat zijn vrouw Louisa 'Nee, nee, néé,' jammerde en het laken over haar hoofd trok, want als ze ergens niet tegen kon dan waren dat de ochtenden.

'Waarom niet eens "Ja, ja, ja," voor de verandering?' vroeg hij haar in de spiegel terwijl hij wachtte tot het water dat uit de kraan stroomde warm was. 'Waarom bekijken we het voor de verandering niet eens van de zonnige kant, Lou?'

Louisa kreunde maar haar lichaam onder het laken gaf geen krimp

en: dus zocht Pendel zijn heil in een rondje snedige conversatie met de nieuwslezer om zijn geest te verlichten.

‘De opperbevelhebber van het Zuidelijk Commando van de Amerikaanse strijdkrachten verklaarde met klem dat de Verenigde Staten hun contractuele verplichtingen jegens Panama, zowel in woord als in daad, zullen nakomen,’ meldde de nieuwslezer met mannelijke gewichtigheid.

‘Ze belazeren de kluit, schat,’ kaatste Pendel terug terwijl hij zijn gezicht inzepte. ‘Als dat niet zo was, dan zou jij dat niet steeds weer benadrukken, hè generaal?’

‘De president van Panama is vandaag in Hongkong gearriveerd om te beginnen aan zijn veertiendaagse reis langs de hoofdsteden van Zuidoost-Azië,’ zei de nieuwslezer.

‘Luister nu toch eens, het gaat over je baas!’ riep Pendel en hij hield een hand vol zeep omhoog om haar aandacht af te dwingen.

‘Hij wordt vergezeld door economische en handelsexperts, onder wie doctor Ernesto Delgado, zijn adviseur beleidsstrategie Panamakanaal.’

‘Knap gedaan, Ernie,’ zei Pendel goedkeurend, met een schuin oog op zijn liggende echtgenote.

‘Aanstaande maandag zal het presidentiële gezelschap doorreizen naar Tokio om een aantal belangrijke gesprekken te voeren betreffende de toename van Japanse investeringen in Panama,’ zei de nieuwslezer.

‘En die geisha’s zullen niet weten wat hun overkomt,’ zei Pendel op zachtere toon terwijl hij zijn linkerwang schoor. ‘Niet als onze Ernie de bloemetjes komt buitenzetten.’

Louisa schrok opeens wakker.

‘Harry, laat dat. Ik wil niet dat je zo over Ernesto praat, zelfs niet voor de grap.’

‘Nee, schat. Het spijt me ontzettend, schat. Het zal niet meer gebeuren. Nóóit meer,’ beloofde hij haar terwijl hij zich met het lastige plekje vlak onder zijn neusgaten bezighield.

Maar daar nam Louisa geen genoegen mee.

‘Waarom kan Panama niet in Panama investeren?’ zei ze op klagende toon, en ze smeed het laken van zich af en ging, in het witte linnen nachthemd dat ze van haar moeder had geërfd, rechtop zitten. ‘Waarom moeten we dat zo nodig aan Aziaten overlaten? We hebben geld genoeg. We hebben alleen in deze stád al honderdzeven banken, of niet soms? Waarom kunnen we onze eigen drugsopbrengsten niet gebruiken om onze eigen fabrieken en scholen en ziekenhuizen te bouwen?’

Dat 'we' was niet letterlijk bedoeld. Louisa was opgegroeid in de Kanaalzone in de tijd dat die op grond van een wurgcontract voor eeuwig Amerikaans grondgebied was, ook al was het totale gebied niet meer dan vijftien kilometer breed en tachtig kilometer lang en werd het omringd door verachtelijke Panamezen. Wijlen haar vader was een ingenieur in het Amerikaanse leger geweest die, nadat hij was overgeplaatst naar het Kanaal, met vervroegd pensioen ging om vervolgens in dienst te treden bij de Kanaalmaatschappij. Wijlen haar moeder was een ruimdenkende godsdienstlerares op een van de particuliere scholen in de Zone.

'Je weet wat er wordt beweerd, schat,' antwoordde Pendel terwijl hij een oorlel omhooghield en zich daaronder schoor. Hij schoor zich zoals anderen zouden kunnen schilderen, met liefde voor zijn tubes en penselen. 'Panama is geen land, het is een casino. En wij weten welke jongens de touwtjes in handen hebben. Jij werkt toch voor een van hen?'

Hij kon het niet laten. Als zijn geweten aan hem knaagde, waren zijn sneren even onontkoombaar als Louisa's protesten.

'Nee, Harry, daar vergis jij je in. Ik werk voor Ernesto Delgado en Ernesto is niet een van hén. Ernesto is een man uit één stuk. Hij heeft idealen en hij zet zich met hart en ziel in voor de toekomst van Panama als een vrije en onafhankelijke staat in de internationale gemeenschap. Hij is heel anders dan zij, want hij neemt geen steekpenningen aan en hij is er niet op uit om zijn land te verkwanzelen. Dat maakt hem heel bijzonder en heel, heel zeldzaam.'

Heimelijk beschaamd zette Pendel de douche aan en testte het water met zijn hand.

'Weer te weinig druk,' zei hij monter. 'Dat krijg je ervan. Dan hadden we maar niet op een heuvel moeten gaan wonen.'

Louisa stapte uit bed en trok haar nachthemd over haar hoofd uit. Ze was groot en had een lang lijf, donker weerbarstig haar en de hoge borsten van een sportvrouw. Als ze zichzelf vergat was ze een knappe vrouw. Maar als ze zich van zichzelf bewust was, liet ze het hoofd hangen en maakte een mistroostige indruk.

'Eén enkele gewetensvolle man, Harry,' hield ze hardnekkig vol terwijl ze haar haar in haar douchemuts propte. 'Meer is er niet nodig om dit land in goede banen te leiden. Eén gewetensvolle man van Ernesto's kaliber. Niet weer zo'n praatjesmaker, niet weer zo'n egotripper, maar één rechtschapen christenmens is voldoende. Eén

fatsoenlijke, bekwame bestuurder die niet corrupt is, die de wegen en de riolering kan herstellen en een einde kan maken aan de armoede en de misdaad en de drugshandel, en het Kanaal kan behouden en het niet aan de hoogste bieder verpatst. Ernesto doet zijn uiterste best om die persoon te zijn. En het geeft geen pas dat jij, of wie dan ook, kwaad over hem spreekt.'

Pendel kleepte zich snel, doch met zijn gebruikelijke zorg, aan en haastte zich naar de keuken. Net als iedereen die in Panama tot de gegoede middenstand behoorde, beschikten de Pendels over een aantal bedienden, maar het was een stilzwijgende, puriteinse afspraak dat de heer des huizes het ontbijt klaarmaakte. Roerei op toast voor Mark, *bagel* met smeerkaas voor Hannah. En met overgave gezongen passages uit *The Mikado*, die hij uit zijn hoofd kende want Pendel was dol op muziek. Mark was al aangekleed en zat aan de keukentafel zijn huiswerk te maken. Hannah moest worden overgehaald de badkamer uit te komen waar ze zich zorgen had gemaakt over een pukkeltje op haar neus.

Dan een warboel van wederzijdse verwijten en groeten als Louisa, aangekleed maar te laat voor haar werk op het hoofdkantoor van de Panamakanaal-commissie, naar haar Peugeot snelt en Pendel en de kinderen in de Jeep springen om te beginnen aan de krankzinnige rit naar school, linksaf, rechtsaf, links de steile heuvel af naar de snelweg, terwijl Hannah in de hobbelerende Jeep haar broodje opeet en Mark met zijn huiswerk worstelt en Pendel zich verontschuldigt voor de vliegende haast, maar ik heb een vroeg palavertje met de jongens van de bank, luitjes, en een beetje spijt heeft van zijn rotopmerkingen aan Delgado's adres.

Dan een spurtje over de verkeerde rijbaan, met vriendelijke dank aan de ochtend-*operativo* die het automobilisten met een economische binding aan de stad toestaat van beide rijbanen gebruik te maken. Dan weer een hachelijke duik dwars tussen het aanstormende verkeer door naar smallere wegen, voorbij Amerikaans aandoende woningen die sprekend op hun eigen huis lijken, naar het uit glas en plastic opgetrokken dorp met zijn Charlie Pops en McDonald's en Kentucky Fried Chicken en de kermis waar Mark vorig jaar op Onafhankelijkheidsdag door toedoen van een vijandelijk botsautootje zijn arm had gebroken; toen ze in het ziekenhuis kwamen bleek dat vol te zitten met kinderen met brandwonden van het vuurwerk.

Dan de chaos waarin Pendel zijn zakken aftast op zoek naar een kwartje voor de zwarte jongen die bij het stoplicht rozen verkoopt, dan enthousiast gewuif van hen alle drie naar de oude man die al een halfjaar op dezelfde straathoek dezelfde schommelstoel probeert te verkopen voor het bedrag van tweehonderdvijftig dollar dat op een bordje om zijn nek geschreven staat. Weer zijstraten in; het is Marks beurt om als eerste te worden afgezet. Door het stinkende inferno van de Manuel Espinosa Batista, langs de Rijksuniversiteit. Een steelse blik naar langbenige meisjes met witte T-shirts en boeken onder hun arm, een respectvol knikje naar de bruidstaartachtige luister van de Del Carmen kerk – goedemorgen, God. Met doodsverachting de Via España over, hup, weer de Via Israël in tot aan de San Francisco, met de stroom mee naar het vliegveld Paitilla, opnieuw goedemorgen naar de dames en heren van de drugshandel die grotendeels verantwoordelijk zijn voor de rijen prachtige privévliegtuigen die tussen de troep, de vervallen gebouwen, de straathonden en de kippen geparkeerd staan, maar nu even gas terug, een beetje voorzichtig, alsjeblijft, rustig ademen. De golf van anti-Joodse bomaanslagen in Latijns-Amerika is niet ongemerkt voorbijgegaan: die grimmig kijkende jonge mannen voor de ingang van het Albert Einstein zijn niet voor de poes, dus pas op je tellen. Mark springt, voor de verandering aan de vroege kant, uit de auto, Hannah schreeuwt: 'Je vergeet wat, oen!' en smijt zijn schooltas achter hem aan. Mark loopt weg. Elk bewijs van genegenheid is taboe, zelfs een zwaaiende beweging met de hand, om te voorkomen dat zijn leeftijdgenoten dat gebaar abusievelijk zouden kunnen aanzien voor weekhartigheid.

Dan terug in het strijdperk, het gefrustreerde gejank van politiesirenes, het geronk en geraas van bulldozers en drillboren, al het zinloze getoeter, geruft en geweeklaag van een tropische stad in de derde wereld die niet weet hoe snel ze zichzelf naar de verdommenis moet helpen. Terug naar de bedelaars en kreupelen en de verkopers van handdoeken, bloemen, drinkbekers en koekjes, die op elke straathoek bijeen gedromd staan – Hannah, draai je raampje open en waar is dat blikje met halve balbao's? Vandaag is de beurt aan de grijsjarige senator zonder benen, die zich verplaatst in zijn hondenkarretje, en na hem aan de aantrekkelijke zwarte moeder met haar blijde baby op haar heup; vijftig cent voor de moeder en een zwaai naar de baby. En daar komt die huilende jongen op krukken weer aan, met één been

onder zich gevouwen als een overrijpe banaan – huilt hij de hele dag of alleen tijdens het spitsuur? Hannah geeft hem ook een halve balbao.

Dan even ruim baan als we met volle vaart tegen de heuvel opstomen naar het María Inmaculada College met zijn nonnen met hun spierwitte gezichten die op het schoolplein om de gele schoolbussen heen dreuntelen – *Señor Pendel, buenos días!* en ook u *Buenos días* gewenst, zuster Piedad! En u ook, zuster Imelda! – en heeft Hannah eraan gedacht haar bijdrage mee te brengen ten behoeve van de heilige die vandaag op het programma staat? Nee, zij is ook een oen, dus hier heb je vijf dollar, schat, je bent ruimschoots op tijd en veel plezier vandaag. Hannah die nogal mollig is geeft haar vader een vochtige kus en gaat, gadegeslagen door een dikke, grijnzende politieagent met een gouden horloge die op de kerstman lijkt, op zoek naar Sarah die deze week haar boezemvriendin is.

En niemand die er vreemd van opkijkt, denkt Pendel bijna voldaan als hij ziet hoe ze opgaat in de menigte. De kinderen niet, niemand niet. Zelfs ik niet. Eén joodse jongen, maar niet heus, en één katholiek meisje, maar ook niet heus, en iedereen vindt het de gewoonste zaak van de wereld. En het spijt me dat ik zulke nare dingen heb gezegd over de onnavolgbare Ernesto Delgado, schat, maar het is vandaag geen dag om braaf te zijn.

Waarna Pendel, in de zoetheid van zijn eigen gezelschap, de snelweg weer oprijdt en zijn Mozart aanzet. En plotseling verscherpt zijn bewustzijn, wat meestal gebeurt als hij alleen is. Uit gewoonte controleert hij of zijn portieren op slot zijn en kijkt hij met een schuin oog uit naar straatrovers, politieagenten en andere gevaarlijke types. Maar hij maakt zich geen zorgen. Want sinds een paar maanden na de Amerikaanse invasie wordt de orde in Panama bewaard door revolverhelden. Als vandaag iemand tijdens een verkeersopstopping een vuurwapen zou trekken zou hij worden doorzeefd met kogels vanuit elke auto behalve die van Pendel.

Een zinderende zon bestookt hem vanachter de zoveelste half voltooide wolkenkrabber, de schaduwen verdiepen zich, het stadsrumoer wordt luider. Bont wasgoed duikt op uit het duister van de wrakke flatgebouwen in de nauwe straatjes waar hij door laveert. De gezichten van de voetgangers zijn Afrikaans, indiaans, Chinees en elke mogelijke combinatie daartussen. Panama kan bogen op evenveel soorten

mensen als vogels, iets waar Pendel zich diep in zijn bastaardhart nog dagelijks over verheugt. Sommigen zijn afstammelingen van slaven, anderen zijn dat eigenlijk net zo goed, want hun voorvaderen zijn met tienduizenden tegelijk hier naartoe verscheept om te werken aan en soms te sterven voor het Kanaal.

De weg verbreedt zich. Laagwater en een laagstaande zon boven de Stille Oceaan. De donkergrijze eilanden aan de andere kant van de baai zijn net verafgelegen Chinese bergen die zweven in de ochtendnevel. Pendel zou er heel graag heen willen. Misschien is dat Louisa's schuld omdat haar nietsontziende onzekerheid hem soms moedeloos maakt. Of misschien komt het omdat hij recht voor zich de bloedrode top van de wolkenkrabber van zijn bank ziet opdoemen, die zijn best doet om met zijn al even weerzinwekkende soortgenoten te wedijveren wie de hoogste is. Een stuk of tien schepen drijven in een spookachtige rij boven de onzichtbare horizon, en wachten in ledigheid tot ze het Kanaal in mogen varen. In een opwelling van empathie doorstaat Pendel de eentonigheid van het leven aan boord. Hij baadt in het zweet op het bewegingloze dek, hij ligt in een stinkende hut vol vreemde lichamen en de stank van stookolie. Ik heb al meer dan genoeg tijd in ledigheid doorgebracht, dank u feestelijk. Dat nooit meer, belooft hij zichzelf met een huivering. Voortaan zal Harry Pendel volop genieten van elk uur van elke dag die hem op aarde gegeven is, dat staat vast. Vraag maar aan oom Benny, levend of dood.

Als hij de Avenida Balboa op rijdt heeft hij het gevoel dat hij het luchtruim kiest. Rechts van hem glijdt de Amerikaanse ambassade voorbij, imposanter dan het Reigerpaleis, imposanter zelfs dan zijn bank. Maar op dit moment niet imposanter dan Louisa. Ik hou van het grote gebaar, legt hij haar uit als hij neerstrijkt op het voorplein van de bank. Als ik het niet zo hoog in mijn bol had gehad, dan zat ik nu niet zo diep in de nesten, dan zou ik mezelf nooit hebben gezien als grootgrondbezitter en dan zou ik nooit een cent schuld hebben gehad die ik niet kan aflossen en dan zou ik ophouden met mijn gevit op Ernie Delgado en ieder ander die jij toevallig beschouwt als moreel pronkjuweel. Met tegenzin zet hij zijn Mozart uit, reikt in de auto achter zich, pakt zijn jasje van het speciale knaapje – hij heeft gekozen voor donkerblauw – trekt het aan en kijkt in de achteruitkijkspiegel of zijn Denman & Goddard-das goed zit. Een strenge jongeling in uniform bewaakt de grote glazen entree. Hij is uitgerust met een re-

peteergeweer en groet iedereen die een pak draagt.

‘Don Eduardo, monseñor, en hoe maakt ú het vandaag?’ roept Pendel in het Engels terwijl hij een arm omhoogsteekt. De jongeling glundert.

‘Goedemorgen, meneer Pendel,’ antwoordt hij. Het zijn de enige Engelse woorden die hij kent.

Harry Pendel is uitzonderlijk atletisch gebouwd voor een kleermaker. Misschien is hij zich daarvan bewust want hij loopt met het air van iemand die niet met zich laat spotten. Hij is niet alleen breed maar ook lang, met kortgeknipt grijzend haar. Hij heeft een brede borstkas en de zware afhangende schouders van een bokser. Toch loopt hij met de gratie en de zelfbeheersing van een staatsman. Zijn handen, die eerst losjes gebogen langs zijn zij hingen, slaat hij keurig achter zijn gespierde rug ineen. Het is de gang van iemand die een erewacht inspecteert of waardig het vuurpeloton tegemoet treedt. In zijn verbeelding heeft Pendel dat allebei gedaan. Meer dan één split in het rugpand van het jasje staat hij niet toe. Dat noemt hij de Wet van Braithwaite.

Maar de geestdrift en het welbehagen van de veertigjarige bleek toch het duidelijkst uit zijn gelaatsuitdrukking. Zijn babyblauwe ogen straalden een onbeschaamde onschuld uit. Zelfs als hij niet sprak speelde er een hartelijke, minzame glimlach om zijn lippen. Wie dat toevallig opmerkte voelde zich meteen een stukje beter.

In Panama hebben Grote Mannen betoverend mooie, zwarte secretaresses in preutse blauwe bus-conductrice-uniformpjes. Ze hebben gelambriseerde, in staal gevatte deuren van regenwoud-teak met koperen deurknoppen die je niet kunt omdraaien omdat de deuren van binnenuit met drukknopjes worden bediend, zodat de Grote Mannen niet kunnen worden ontvoerd. De kamer van Ramón Rudd was kolossaal en modern en lag op zestien hoog, met getinte vensters van boven tot onder die uitkeken op de baai en een bureau ter grootte van een tennisbaan en Ramón die zich aan het uiterste einde vastklampte als een heel kleine rat aan een heel groot vlot. Hij was klein en mollig, met een donkerblauwe kaak en vet, achterovergekamd haar en met blauwzwarte bakkebaarden en hebzuchtige kraalooigjes. Om te oefenen moest en zou hij Engels spreken, voornamelijk door zijn neus. Hij had enorme bedragen uitgegeven om zijn stamboom te laten uitzoeken en beweerde dat hij een afstammeling was van de Schotse avonturiers

die na de scheepsramp voor de kust van Darién waren achtergebleven. Zes weken geleden had hij een kilt in het ruitpatroon van de Rudds besteld zodat hij kon meedoen aan de Schotse volksdansen in de Club Unión. Ramón Rudd was Pendel tienduizend dollar schuldig voor vijf pakken. Pendel was Rudd honderdvijftigduizend dollar schuldig. Als blijk van vriendschap telde hij de onbetaalde rente op bij de schuld waardoor deze groeide.

‘Pepermuntje?’ vroeg Rudd en hij schoof een koperen schaal met in groen papier gewikkelde snoepjes naar voren.

‘Dank je, Ramón,’ zei Pendel, maar hij pakte er geen. Ramón nam er wel een.

‘Waarom betaal je zoveel geld aan een advocaat?’ vroeg Rudd na twee minuten stilte, waarin hij op zijn pepermuntje sabbelde en ze ieder voor zich treurden over de laatste balans van de rijstplantage.

‘Hij zei dat hij de rechter zou omkopen, Ramón,’ zei Pendel met de onderdanigheid van een misdadiger die zijn zonden opbiecht. ‘Hij zei dat het een goede vriend van hem was. Hij zei dat hij me er liever buiten hield.’

‘Maar waarom heeft de rechter de zitting verdaagd als jouw advocaat hem heeft omgekocht?’ redeneerde Rudd. ‘Waarom heeft hij jou het water niet toegekend zoals hij had beloofd?’

‘Het was inmiddels een andere rechter, Ramón. Na de verkiezingen werd er een nieuwe rechter aangesteld en de smeergelden waren niet overdraagbaar van de oude op de nieuwe, begrijp je. Nu houdt de nieuwe rechter de boot af om te zien welke partij hem de vetste kluif voorhoudt. De griffier beweert dat de nieuwe rechter integerder is dan de oude, dus is hij uiteraard duurder. Scrupules zijn kostbaar in Panama, zegt hij. En het wordt nog erger.’

Ramón Rudd zette zijn bril af en ademde erop, waarna hij de glazen beurtelings poetste met een zeemleren lapje uit het borstzakje van zijn Pendel & Braithwaite-pak. Vervolgens haakte hij de gouden pootjes achter zijn glimmende oortjes.

‘Waarom koop je niet iemand om op het ministerie van landbouw?’ stelde hij met superieure welwillendheid voor.

‘Dat hebben we geprobeerd, Ramón, maar die hebben zo hun principes, zie je. Ze zeggen dat de tegenpartij hen al heeft omgekocht en dat het niet ethisch van hen zou zijn als ze naar de andere kant zouden overlopen.’

‘Kan je pachter niet wat regelen? Je betaalt hem een vet salaris. Waarom bemoeit hij zich er niet mee?’

‘Ach, weet je, Angel is een tikkeltje labberdeflap, om eerlijk te zijn, Ramón,’ zei Pendel die af en toe onopzettelijk een nieuw woord aan zijn moedertaal toevoegde. ‘Ik denk dat ik zonder hem beter af was geweest, en dat is nog zacht uitgedrukt. Ik vrees dat ik er binnenkort iets van zal moeten zeggen.’

Rudds jasje knelde nog steeds onder de oksels. Ze stonden tegenover elkaar bij het grote raam en hij sloeg eerst zijn armen over elkaar, liet ze vervolgens langs zijn zij hangen en vouwde daarna zijn handen op zijn rug terwijl Pendel voorzichtig met zijn vingertoppen aan de naden plukte, als een dokter die wilde weten waar het pijn deed.

‘Het is niets ernstigs, Ramón, als het al iets is,’ verklaarde hij ten slotte. ‘Ik ga de mouwen niet zomaar lostornen, want dat is slecht voor het jasje. Maar als je de volgende keer langskomt zal ik kijken wat ik eraan kan doen.’

Ze gingen weer zitten.

‘Produceert die plantage wel wat rijst?’ vroeg Rudd.

‘Een klein beetje, Ramón, laat ik het zo zeggen. Men beweert dat wij moeten opboksen tegen de globalisatie, en daarmee bedoelt men de goedkope rijst die geïmporteerd wordt uit andere landen waar de landbouw door de regering wordt gesubsidieerd. Ik ben onbezonnen geweest. Wij allebei.’

‘Jij en Louisa?’

‘Nou nee, jij en ik eigenlijk, Ramón.’

Ramón Rudd fronste zijn voorhoofd en keek op zijn horloge, wat hij altijd deed bij cliënten die geen geld hadden.

‘Het is jammer dat je van die plantage geen apart bedrijf hebt gemaakt toen je de kans had, Harry. Een goede zaak als onderpand voor een rijstplantage die zonder water zit, dat is bepaald geen handige zet.’

‘Maar Ramón – jij hebt me dat indertijd aangeraden,’ protesteerde Pendel. Maar zijn schaamte ondermijnende zijn verbolgenheid al. ‘Jij zei dat we die twee zaken moesten samenvoegen omdat je anders het risico te groot vond. Dat was een voorwaarde voor de lening. Oké, het was mijn eigen schuld, ik had nooit naar je moeten luisteren. Maar dat heb ik wel gedaan. Ik vermoed dat je die dag de belangen van de bank behartigde en niet die van Harry Pendel.’

Ze spraken over renpaarden. Ramón bezat er een stuk of wat. Ze

hadden het over onroerend goed. Ramón had een stuk land aan de Atlantische kust. Misschien zou Harry daar in het weekend eens een kijkje kunnen nemen en wellicht een perceeltje kopen. Zelfs als hij het een jaar of twee braak zou laten liggen, was Ramóns bank bereid voor een hypotheek te zorgen. Maar Ramón vroeg niet of hij Louisa en de kinderen mee zou nemen, hoewel Ramóns dochter ook op het María Inmaculada zat en de twee meisjes uitstekend met elkaar konden opschieten. Noch vond hij het, tot Pendels intense opluchting, passend om een toespeling te maken op de tweehonderdduizend dollar die Louisa van wijlen haar vader had geërfd en aan Pendel had overgedragen om op verantwoorde wijze te investeren.

‘Heb je geprobeerd op een andere bank over te stappen?’ vroeg Ramón Rudd, toen al het onzegbare nadrukkelijk ongezegd was gelaten.

‘Ik denk niet dat er veel banken zijn die op dit moment met mij in zee willen, Ramón. Hoezo?’

‘Ik ben gebeld door een van de handelsbanken. Ze wilden van alles over je weten. Je kredietwaardigheid, je verplichtingen, je omzet. Een heleboel dingen die ik niemand aan zijn neus hang. Uiteraard.’

‘Ze zijn niet goed wijs. Ze moeten iemand anders hebben bedoeld. Welke handelsbank was het?’

‘Een Britse. Uit Londen.’

‘Uit Londen? Die belden jóú? Over mij? Welke was het? Ik dacht dat ze allemaal failliet waren.’

Ramón Rudd betreurde het dat hij niet nauwkeuriger kon zijn. Hij had ze niets verteld, uiteraard. Hij was niet gevoelig voor aansporingen.

‘Wát voor aansporingen, in hemelsnaam?’ riep Pendel uit.

Maar Rudd scheen ze al bijna te zijn vergeten. Introducties, zei hij vaag. Aanbevelingen. Het maakte niet uit. Harry was een vriend.

‘Ik heb zitten denken over een blazer,’ zei Ramón Rudd toen ze elkaar de hand schudde. ‘Marineblauw.’

‘Dit soort blauw?’

‘Donkerder. Met een dubbele rij knopen. Koperen knopen. Schots fabricaat.’

Dus vertelde Pendel hem in een volgende opwelling van dankbaarheid over die schitterende nieuwe lijn knopen die hij had betrokken van de Londense Badge & Button Company.

‘Ze zouden je familiewapen erop kunnen zetten, Ramón. Een